

บทคัดย่อ

การศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับขยะ โดยมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับขยะ คัดเลือกผู้ร่วมการศึกษาจากผู้แทนกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ศึกษา 3 อำเภอของจังหวัดลำพูน คืออำเภอแม่ทา ป่าซาง และอำเภอบ้านโฮ่ง ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือนตุลาคม 2560 ถึง กันยายน 2561 ขอบเขตด้านเนื้อหาของการศึกษามุ่งศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับขยะ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน ใน 3 กิจกรรม คือ 1) การสำรวจข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในแหล่งสะสมขยะ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับขยะ 2) การพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่บุคลากรผู้เกี่ยวข้อง และ 3) การประเมินความเสี่ยงจากการทำงานของผู้ที่เกี่ยวข้องกับขยะ กระบวนการศึกษามี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นทำความเข้าใจปัญหา เป็นการศึกษาสภาพปัญหาสุขภาพและความไม่ปลอดภัยจากการทำงานที่เกี่ยวข้องกับขยะ ขั้นตอนที่ 2 ขั้นวางแผนเพื่อพัฒนารูปแบบและแนวทางการดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 3 ขั้นดำเนินการตามรูปแบบและแนวทางการดำเนินงานที่วางแผน และ ขั้นตอนที่ 4 ขั้นสะท้อนกิจกรรมการดำเนินงานและการติดตามประเมินผลการใช้รูปแบบรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจแหล่งสะสมขยะในชุมชน สัมภาษณ์ข้อมูลภาวะสุขภาพและความเสี่ยงที่เกิดจากการทำงานของผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับขยะ การสังเกต และการบันทึกข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วย ความถี่ ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบข้อมูลก่อนและหลังการพัฒนาความรู้ด้วย Paired sample t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาสุขภาพและความไม่ปลอดภัยจากการทำงานเกี่ยวข้องกับขยะพบว่าขาดข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงาน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และผู้ทำงานกับขยะมีความรู้ในการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยจากการทำงานเกี่ยวข้องกับขยะไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงร่วมกันนำเสนอแนวทางและแผนการดำเนินงานจำนวน 6 แผนงาน จากการดำเนินงานตามแนวทางและแผนที่กำหนดไว้ พบว่าแหล่งสะสมขยะในชุมชนส่วนใหญ่เป็นสถานประกอบการหรือร้านรับซื้อ ขยะและของเก่า ผู้ที่ทำงานกับขยะในชุมชนส่วนใหญ่เป็นแรงงานเก็บและคัดแยกขยะอิสระหรือชาเล้ง ความเสี่ยงทางสุขภาพจากการทำงานที่พบมากที่สุดคือการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อจากการทำงานในท่าทางเดิมๆ การดื่มเครื่องดื่มชูกำลังหรือเครื่องดื่มที่มีรสหวาน การดื่มสุราหรือของมีเมา ส่วนการดำเนินงานพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่บุคลากรสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าของสถานประกอบการกิจการหรือร้านค้ารับซื้อขยะและของเก่า และผู้ที่เกี่ยวข้องกับขยะ พบว่าหลังการพัฒนาความรู้ของทุกกลุ่มสูงขึ้นกว่าก่อนการพัฒนาความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการสะท้อนกิจกรรมการดำเนินงานและติดตามประเมินผลพบว่า รูปแบบการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับขยะโดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ความเป็นไปได้และการยอมรับได้

อยู่ในระดับสูง ความรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่ม คือบุคลากรสาธารณสุข แกนนำในชุมชน และผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับขยะ มีคะแนนหลังการพัฒนาความรู้สูงกว่าก่อนพัฒนาความรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนมีการสะท้อนกิจกรรมการดำเนินงานเพื่อให้เกิดผลของการพัฒนารูปแบบให้ดียิ่งขึ้น จากการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับขยะ โดยใช้หลักประชาธิปไตย ในพื้นที่จังหวัดลำพูนครั้งนี้ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและออกแบบรายละเอียดของการดำเนินงาน ดังนั้นในการดำเนินงานจึงเกิดเครือข่ายในการทำงานร่วมกันทั้งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน ชุมชนและตัวผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับขยะเอง โดยรูปแบบที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ “การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน” ซึ่งมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น นั่นคือ การค้นหาปัญหา การร่วมมือและช่วยกันนำเสนอแผนดำเนินการแก้ไขปัญหา และที่สำคัญคือทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ส่งผลให้ผู้ที่มีส่วนร่วมเหล่านี้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ เป็นเจ้าของร่วมกัน และเกิดความรู้สึกอยากพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชนตนเองให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม สำหรับข้อเสนอแนะของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือบุคลากรสาธารณสุขในพื้นที่ ควรมีการชักชวนวิถีลักษณะการทำงานที่ส่งผลต่อการเจ็บป่วยให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ และประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสำรวจข้อมูลพื้นฐานผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับขยะและแหล่งสะสมขยะที่เป็นปัจจุบัน เพื่อใช้ในการวางแผนแก้ไขปัญหาในพื้นที่ รวมทั้งร่วมกันพัฒนาชุดความรู้และคำแนะนำที่ถูกต้องของการบริโภคเครื่องดื่มที่ให้โทษ การสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลอย่างเหมาะสม สภาพการทำงานที่มีความเสี่ยงและการเปลี่ยนท่าทางการทำงาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ควรเป็นหน่วยงานหลักประสานเครือข่ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีการบูรณาการการทำงานอย่างมีส่วนร่วมและส่งเสริมกระบวนการสร้างเสริมพลังอำนาจ เพื่อเพิ่มศักยภาพการป้องกันตนเองให้กับผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับขยะอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้หน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ควรนำรูปแบบการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของผู้ทำงานที่เกี่ยวข้องขยะไปปรับใช้หรือพัฒนาเป็นรูปแบบอื่นๆ ไปปรับใช้ในกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่มีลักษณะงานที่มีความเสี่ยงเช่นกัน เพื่อให้เกิดรูปแบบที่มีความหลากหลาย น่าสนใจ นำสู่การพัฒนาการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยที่มีประสิทธิภาพต่อไป